

Sayı : 6

Ekim 1975

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1975

KAPUDÂN-I DERYA MORALI AŞÇI HACI İBRAHİM PAŞA VE VAKFİYELERİ

M. Münir Aktepe

I. İbrahim Paşa'nın Hayatı :

XVIII. yüz yıl başlarında, yâni HI. Ahmed'in padişahlığı süresince, Osmanlı İmparatorluğunda kapudân-ı derya olanlar arasında iki İbrahim Paşa vardır¹. Bunlardan biri Çorlulu kethüdası diye meşhur olan İbrahim Paşa; diğeri ise Orsa-Poca İbrahim Paşa'dır. Orsa-Poca İbrahim Paşa, aynı zamanda Pehlivan-zâde², kel, deli ve hoca lâkaplarını dahi alıyordu³. 4 Nisan 1713 tarihinde de sadrızam olmuştu. Bizim konumuzu teşkil eden Hacı İbrahim Paşa ise, Selim bin Hüseyin Efendi'nin oğludur⁴ ve Mora'nın Tripoliçe kasabasında doğmuştur⁵. Bilâhirc İstanbul'a gelerek, Saray'a intisab etmiş ve Matbah-ı âmire'de Koyun kâtibi, Pazar-başı olarak çalışmıştır. Bundan dolayı, Aşçı lâkabıyla dahi meşhurdur. İsmail Hâmi Danişmend, her ne kadar İbrahim Paşa'nın milliyetini meçhûl gösteriyorsa da⁶, vakfiyesinde, babasının ve dedesinin adı kayıtlı bulunduğu, doğum yeri de belli olduğuna göre, bu hususda şübhe etmemek icab ettiği kanaatindeyiz. Zamanında Moralı diye de şöhrat yapan İbrahim Paşa'nın Saray'dan

1 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1961, c. IV. ve Mehmed Şem'i, *İlâveli Esmâri't-tevârih ma'-zeyl*, İstanbul 1295, s. 144.

2 Râmiz Paşa zâde Mehmed İzzet, *Harita-i Kapudânân-ı derya*, İstanbul 1249, s. 89.

3 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Nusret-nâme* (İsmet Parmaksızoğlu neşri), İstanbul 1966, c. II, s. 296 ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1959, c. IV, ksm. 2, s. 298/99.

4 Kapudân-ı derya *Hacı İbrahim Paşa Vakfiyesi*, Tarih Araştırmaları Enstitüsü Kitablığı.

5 İsmail Hami Danişmend, *Aynı eser*, c. IV, s. 569 ve Mehmed Süreyya, *Sicül-i Osmanî*, İstanbul 1308, C. I, s. 122.

6 İsmail Hami Danişmend, *Aynı eser*, c. IV, s. 571.

ne şekilde ayrıldığı hakkında bir bilgimiz yoktur. Ancak kendisi, 25 Muharrem 1118 tarihli olan ilk vakfiyesinde, Çorlulu Ali Paşa'nın kethüdası bulunduğunu yazmaktadır. Mehmed Süreyya Bey ise, Çorlulu Ali Paşa'nın Trablus-Şam vâililiği sırasında ona kethüda olduğunu kaydediyor. 12 Ramazan 1118 (18 Aralık 1706) tarihinde de, ilk def'a Velî Paşa yerine vezirlik pâyesiyile kapudân-ı derya olmuştur⁷.

İbrahim Paşa, 25 Muharrem 1119 (28 Nisan 1707) tarihinde, Tersane'den çıkan Donanmâ-yi Hümâyün ile İstanbul içinde yapılması gerekli merasimleri tamamladıktan sonra, 2 Safer 1119 (5 Mayıs 1707) da, 15 Çekdiri ile ilk def'a Akdeniz'e açıldı. Ancak aynı gün, padişah III. Ahmed, hassa sandalı ile Fındıklı'da bir Başarda'ya binmiş ve top atışları, şenlikler arasında, vezirâzamı Çorlulu Ali Paşa da yanında olduğu hâlde İskender Çelebi bağçesine, bugünkü Bakırköy mevki'ine kadar gelerek, burada kapudân-ı deryasını, serâsere kaplı bir kürk ile tâltif etdikden sonra, kendi karaya çıkıp, donanmayı Akdeniz'e uğurlamışdı⁸.

İbrahim Paşa'nın, Donanmâ-yi Hümâyün ile birlikde Akdeniz'de bulunduğu esnada, Akdeniz'de cereyan eden savaşlar hakkında bu devrin Vak'anüvis'i Râşid Mehmed Efendi şunları yazmaktadır :

«Vuku'-ı nusret-ü zafer der Bahr-i sefid: Akdeniz havâlisi muhâfazasına memûr olan mîrî kapudânı El-hac Mehmed kapudan ile ma'en ta'yin olunan yirmi kıt'a mîrî kalyonlar İspanya ve Mayorka savâhiline vusûl bulduklarında levendât-ı sefâyin karaya ihrâc olunup « جرد » ve Manastır nâm iki kal'a muhâsarasına mübâşeret olundu. Avn-i Bâri ile yürüyüş vechi üzere ikisin dahi kabza-i teshîre getirüp, bin kadar küffârı tu'me-i şemşîr-i tedmir eylediler. Lâkin Mesina cezîresi altmış mil kadar mahâlde vâki' olmağla, devlet tarafından zabt ü rabtı muhtemel olmayup, ol kal'aları kal' ettiklerinden sonra üç yüz kadar üserây-i küffar ve ganâim-i bî-şümâr ile Malta önünde lenger-endâz-ı karar oldular. Zuhûr eden şeca'atleri sâir küffâra husûsa Malta'da olan melâ'ine havf ve ıztrab verüp, ancak bir gün meks ü ârâm ettiklerinden sonra avdet eylediler. Ol esnada cezâyir-i islâmiye beyninde dâir olan iki kıt'a Malta kalyonlarının Eteri-pâre « أتری پاره » nâm cezîre önünde sefâyin-i mîriyeden batrona kapudanı Mustafa Kapdan iki kıt'a mîrî kalyonlar ile üzerlerine hücum eyledi. Melâ'in-i hâsirin mukâve-

7 Raşid Mehmed, *Raşid Tarihi*, İstanbul 1282, c. III, s. 211 ve Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Ayni eser*, c. II, s. 232.

8 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Ayni eser*, c. II, s. 234; Raşid Mehmed, *Ayni eser*, c. III, s. 234; Eremya Çelebi Kömürcüyan, *İstanbul Tarihi* (Tercüme ve ilâve Hrand D. Andreasyan), İstanbul 1952, s. 202 vd.

met edemeyeceklerin bilüp, firar ettiklerinde kalyonları sığa oturup bir tarîk ile ferce-i halâs kalmadığı ma'lûmları oldukta, kalyonların cebe-hâne-sine ateş verip, içinde olan küffârın kimi gark ve kimi helâk olmak esnasında bir mikdarı esirlik ihtiyarı ve bir mikdarı dahi karaya çıkıp, firar ettikleri haberi ile bir mikdar esir Kapudan Paşa kıbelinden vâsıl-ı südde-i sa'adet masîr oldu»⁹.

İbrahim Paşa bu seferden 17 Cemâzie'l-âhir 1119 (15 Eylül 1707) tarihinde İstanbul'a dönmüşdü ve beraberinde, bir çok esir ve ganimet ile birlikde beş de korsan gemisi getirmişdi. Bunları, Sadrıâzam Çorlulu Ali Paşa aracılığı ile Yahkôşkü'nde padişaha sunduğu için kendisine yine serasere kaplı samur bir kürk verildi ve donanma da merâsimle İstanbul'da, Haliç'de Tersane'ye girdi¹⁰.

18 Muharrem 1120 (9 Nisan 1708) tarihinde, yedi yıldan beri Çorlulu Ali Paşa ile nişanlı bulunan Emine Sultan'ın izdivaçları dolayısıyla, eski efendisinin yâni Ali Paşa'nın vekîli sıfatile Saray-ı Hümâyun'a giderek, Şeyhülislâm ile birlikde Ali Paşa'nın nikâhını kıyıp, 21 Muharrem (12 Nisan) günü de, Emine Sultan'ı çeğizi ile beraber Sadrıâzam'ın sarayına getirdi¹¹.

İbrahim Paşa, kapudân-ı derya olarak, 12 Safer 1120 (3 Mayıs 1708) senesinde, ikinci defa Akdeniz seferiyle görevlendirildi ve 22 parça Çekdiri ve Başarda ile Tersâne'den hareket ederek, Yalı-kôşkü önünde, Sadrıâzam Ali Paşa aracılığı ile padişah tarafından kabûl edildikten sonra, Beşiktaş'a geçdi ve bilâhire Akdeniz'e açıldı¹². İbrahim Paşa'nın bu seferi 9 Şaban 1120 (24 Ekim 1708) tarihine kadar devam etmiş ve mezkûr günde İstanbul'a gelen Kapudan Paşa merâsimle donanmayı Tersane'ye sokmuşdur¹³. Diğer taraftan bu tarihe kadar İngiltere'den satın alınan yetmiş-seksen kan-

9 Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 231.

10 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 238; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 234.

11 Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 243/44; Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 243 vd.

12 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 244; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 245.

13 Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 251; Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 245.

tar ağırlığındaki gemi demirleri, İbrahim Paşa'nın kapudan-ı deryalığı sırasında, Tersane'de inşâ olunan yeni ocaklarda imâl edilmeye başlamıştı¹⁴.

Kapudan-ı derya İbrahim Paşa'nın, 1121 senesi Rebiü'l-evvel ayı (Mayıs 1709) içinde ise, III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan ile evlenecek Silâhdar Ali Paşa'nın düğün merasimiyle meşgul olduğunu görmekteyiz. 3 Rebiü'l-evvel (13 Mayıs) pazar günü dördüncü vezir kapudan-ı derya Aşçı Moralı İbrahim Paşa, Padişah III. Ahmed'in emriyle sağdıç seçildi. Bu sebeple Sadrıâzam Çorlulu Ali Paşa'nın önünde sağdıçlık kürkü giydi. Daha sonra Kallavî ve Erkân kürkü giymiş olduğu hâlde Ahır-kapısı'nda bulunan sarayından çıkarak, Dîvân çavuşları ve kendi ağaları ile birlikte ve bir alay hâlinde, Silâhdar Ali Paşa'nın Demirkapı'daki evine gitdi. Ali Paşa'nın kethüdası Hüseyin Ağa'dan, nişan yüzüğü ile beraber sayısız mücevher, on kise akçe, iki gümüş nakhl, bohçalar içinde kumaşlar ve elbiseler teslim aldı. Ayrıca kendine verilen şeker kutularını ve şekerden yapılmış iki köşk ile sâir süslemeleri nişan hediyesi olarak Yeni-saray'a getirdi. Burada Dârüssaade ağasına teslim etti. Bunun üzerine gelin Sultan Sağdıç Paşa'ya Dârüssaade ağası vasıtasıyla zarif bir erkân kürkü hediye etti¹⁵. Bilâhire düğün münâsebetiyle verilen ziyafetlerde hazır bulundu. Nihayet 18 Rebiü'l-evvel 1121 (28 Mayıs 1709) de 17 parça Çekdiri ile yine mûtad merasimden sonra Akdeniz'e sefere çıktı. İki Çekdiri Özi kal'asının onarımına gittiğinden ve üç Çekdiri de merkez hizmetinde kullanılmak üzere İstanbul'da kaldığından, 22 parçalık donanmasının, bu def'a 17 parçası Akdeniz'e açılmıştı. Fakat bu esnada Limni kal'asının cebehâneliğine yıldırım düşmesi sonunda harab olduğu haberi alındığı için bu kal'anın ta'miri işi dahi Kapudân-ı derya İbrahim Paşa'ya havâle olundu¹⁶.

14 Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 258; Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-vüzerâ* (İsmet Parmaksızoğlu neşri), İstanbul 1952, s. 44.

15 Vak'a-nüvis Raşid Mehmed Efendi, bu devrin sadrıâzamı olan Çorlulu Ali Paşa'nın, sadâret makâmında kendine rakib gördüğü Silâhdar Ali Paşa'ya Fatma Sultan'ın verilmeyerek, kendi kethüdalarından Abdurrahman Paşa'ya tezvici hususunda çok çalışmış olmasına rağmen, III. Ahmed'in, kızı Fatma Sultan'ı ısrarla Silâhdar Ali Paşa'ya vermek istediğini ve bu mes'eledede, Çorlulu'nun eski kethüdası Kapdan-ı derya İbrahim Paşa'nın da III. Ahmed tarafını tutarak, Fatma Sultan'ın, Silâhdar Ali Paşa ile evlenmesinde büyük rol oynadığını yazar. Bu düğünün tafsilâtı için bak, *Raşid Tarihi*, c. III, s. 261-65 ve 270-281.

16 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 250/52; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 281.

İbrahim Paşa, bahis konusu Akdeniz seferinden ise, 24 Receb 1121 (29 Eylül 1709) tarihinde üç Kalyon ve bir Şahtiya elde etmiş olarak döndüğünden Padişah yine memnundu ve mu'tad üzere Yalı-köşkü'nde yapılan merâsimde, Sadrîâzam Çorlulu Ali Paşa aracılığı ile kürk ve kaftan giydi¹⁷. Fakat İbrahim Paşa'nın bu birinci kapudân-ı deryalığı 21 Şaban 1121 (26 Ekim 1709) tarihinde sona erdi ve kendisi kapudân paşalıktan azl olunarak, sâbık sadrîâzamlardan Moralı Hasan Paşa'nın yerine Mısır vâililiğine ta'yin edildi¹⁸. Ancak Sadrîâzam Çorlulu Ali Paşa'nın sadâretten azli üzerine, 6 Cemâziye'l-âhir 1122 (2 Ağustos 1710) Mısır vâililiğinden dahi uzaklaştırıldı ve kendisinden istenilen 1000 kise akçeyi verinceye kadar, Boğaz-Hisar kal'asına habs edilmesi emr olunduğundan, Mısır'a gönderilen bir mübâşir vasıtasıyla görevinden alındı. İbrahim Paşa'nın nekbete uğramasına, azl ve habsine sebep sâbık sadrîâzam Çorlulu Ali Paşa'nın yakınlardan olması keyfiyeti idi¹⁹.

Kethüda, Aşçı ve Moralı lâkabları ile meşhur olan eski kapudân-ı deryalardan İbrahim Paşa'nın menfâ hayatı, bilâhire Boğaz-Hisar kal'asından Midilli'ye çevrildiği için, kal'a bend olarak evâsıt-ı Rebiü'l-âhir 1125 (Mayıs 1713) tarihine kadar Midilli'de kaldı. *Sicill-i Osmanî* yazarı Mehmed Süreyya Bey ise, bu menfâ hayatının Sinop'da geçtiğini kaydeder. İbrahim Paşa, ancak bütün emlâkini, Eski-saray (bugünkü İstanbul Üniversitesi) yanında yaptırdığı câmi', mekteb ve sebiline vakf ettiğinden, servetine dokunulamamıştı. Nihâyet mezkûr tarihte bütün suçları afv edildiği için, Abdurrahman Paşa yerine, Sayda-Beyrut sancak beyliğine ta'yin olundu²⁰. 21 Rebiü'l-evvel 1126 (6 Nisan 1714) da Haleb beğlerbeğliğine getirildi²¹. Fa-

17 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 255; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 303. Vak'a-nüvis Raşid Efendi, Kapudân-ı derya Hacı İbrahim Paşa'nın, her Akdeniz seferine çıkışında Rodos adasına uğrayarak, bu adada menfâda bulunan sâbık Kırım hanlarından Devlet-Giray ile görüştüğünü ve sefer dönüşlerinde Han hakkında sadrîâzam Ali Paşa'ya bilgi verdiğini kayd etmektedir. Bak, *Raşid Tarihi*, c. III, s. 257; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1959, c. IV, Ksm. 2, s. 6.

18 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 255; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 306; Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-vüzerâ*, s. 44'de, İbrahim Paşa'nın birinci def'a Kapudân-paşalıktan ayrılış tarihi 23 Şaban 1121 (28 Ekim 1709) olarak gösterilmiştir. İsmail Hami Danişmend dahi aynı tarihi kabûl etmiş bulunuyor. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. IV, s. 568.

19 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 261; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. III, s. 306 ve 329.

20 Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 298.

21 Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 316.

kat 8 Zilhicce 1126 (15 Aralık 1714) da, Genç Ali Paşa Haleb beğlerbeyi nasb edilince, Moralı İbrahim Paşa, tekrar Sayda-Beyrut sancak beyliğine gönderildi²². 8 Safer 1128 (3 Şubat 1716) tarihinde Kudüs Sancak beğliğine atandığını gördüğümüz vezir Aşçı İbrahim Paşa, Şevval 1128 (Eylül-Ekim 1716) de ise, Topal Yusuf Paşa'nın yerine Şam Beğlerbeyi oldu ve bu esnada çok önemli bulunan Emirü'l-haclık görevi dahi tecrübeli bir vezir olması mülahazasıyla uhdesine tevdi edildi²³. Fakat İbrahim Paşa bu vazifede ancak gurre-i Muharrem 1129 (16 Aralık 1716) tarihine kadar kalabildi. Bilâhire kendisine yine Haleb vâililiği tevcih olundu²⁴. 2 Rebiü'l-evvel 1129 (14 Şubat 1717) tarihinde de, Korfu seferinde başarısızlığı görüldüğü mütalâasıyla azl ve habs edilen Canım Hoca Mehmed Paşa'nın yerine, ikinci def'a Kapudan-ı Derya oldu²⁵.

İbrahim Paşa'nın bu görevi sırasında, İstanbul Tersanesi'nde yeniden yaptırılmış bulunan 10 Fırkateyn, 12 Rebiü'l-âhir 1129 (26 Mart 1717)'da Karadeniz üzerinden Tuna'ya gitmek üzere, emir aldı ve aynı tarihte, Kapudan Paşa, Hindistan'a dönmek üzere Edirne'den İstanbul'a gelmiş olan Hind elçisine mükellef bir ziyâfet verdi²⁶. Nihayet 25 Cemâzie'l-âhir 1129 (6 Haziran 1717) da, Yalı-köşkü'nde mütad olan merâsim İstanbul Kaymakamı tarafından icrâ edilmek suretiyle, Osmanlı donanması, İbrahim Paşa kumandasında Akdeniz seferine çıktı²⁷. İbrahim Paşa, donanma ile birlikde bir süre Gelibolu ve Çanakkale önlerinde kaldı. Bu esnada devam eden Osmanlı-Venedik savaşları dolayısıyla, Venedik donanması da Bozca-ada civarına gelmişti. Venedik donanmasında dört bin kadar Avusturya askeri dahi vardı. Durumdan haberdar olan Aşçı İbrahim Paşa, muvâfık bir havada hareket ederek, İmroz adası önünde düşman donanması ile karşılaştı²⁸. 12, 13 ve 16 Haziran tarihlerinde Venediklilerle üç deniz savaşı yapan kapudân-ı derya İbrahim Paşa, düşman gemilerinin Limni ve Bozca-ada önlerinden çekilmesini sağladı. Bu savaşların en mühimmi Anaboli önün-

22 Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 325.

23 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 341 ve 352; Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. IV, s. 281.

24 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 357.

25 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 359 ve *Raşid Tarihi*, c. IV, s. 332; J. de Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman*, c. XIII (1699-1718), Paris 1839, s. 324.

26 Fındıklılı Silâhdar Mehmed, *Aynı eser*, c. II, s. 361.

27 Fındıklılı Silâhdar Mehmed, *Aynı eser*, c. II, s. 363.

28 *Raşid Tarihi*, c. IV, s. 348.

de ceryân etmişti²⁹. Venedik donanması amirâllerinden Flanigini de bu savaşlarda ölmüştü. İbrahim Paşa, daha sonra Türk donanmasıyla, batı Mora ve Arnavudluk kıyılarına kadar düşmanı tâkib etti. Ancak Adriyatik'de, Venediklilerle yeni bir savaş olmadan, Donanmâ-yi Hümayun geri İstanbul'a döndü³⁰. Belgrad önündeki Osmanlıların bozgunu ve kış mevsiminin yaklaşması, Türk donanmasının Adriyatik'de yeni bir muhârebeye girmeden avdetine sebep olmuştu.

Sefer esnasında, savaşlarda iki kalyon gayb ederek, 27 Zilhicce 1129 (2 Aralık 1717) günü akşam üzeri Yedikule önlerine gelen Donanmâ-yi Hümayun'a mensub gemilerden iki kalyonun da, hava muhalefeti sebebiyle, Saray-Burnu'ndan Halic'e girmeye muvaffak olamadığı için, Yeni-Kapı ile Kum-Kapu arasında çarpışarak karaya oturduğu görüldü. Diğer taraftan Tophâne önünde demirlemek mecburiyetinde kalan donanmaya mensub gemilerden, Kavaf Emir Kapudan'ın idare ettiği, 55 arşın boyunda ve 60 aded tunç topu ihtiva eden, Uzun-Çarşı adlı kalyon dahi, kazâen cebehânesinin ateş alması nedeniyle yanarak batdı. Bu gemide ve civârından geçmekte olan kayıklarda bulunan bir çok kişi öldü. Bu yüzden Kapudân-ı Derya İbrahim Paşa, başarılı bir seferden dönmüş olmasına rağmen, sönük ve üzüntülü bir merâsimle Tersâne'ye girdi³¹. Nihayet 23 Safer 1130 (26 Ocak 1718) tarihinde³², Tersâne'de meydana gelen büyük yangın İbrahim Paşa'nın kapudân-ı deryalıktan azline âmil oldu.

Tersâne'de denize yeni indirilmiş 53 arşın boyundaki güzel bir kalyon, Silâhdar'ın *Nusret-nâme*'sine nazaran sabotajcılar tarafından tutuşdurulmuş veya *Râşid Tarihi*'ne göre kalafat ateşinden tutuşup yanmağa başlamıştı. Bütün gayretlere rağmen, şiddetli lodos dolayısıyla bu ateşi söndürmek mümkün olamamıştı. Kalyonun içinde bulunan bir çok gemici yandığı veya boğulduğu gibi, bunun yanında olan diğer bir kalyon da sonradan ateş almıştı. Ateş bilâhire Tersâne'nin kereste mahzenine dahi sirayet etti ve bu mahzende olan eski, kuru ağaçların yarısından fazlasını yaktı. Böylece yangın yirmi saat kadar devam etti ve zarar-ziyan, can kaybı çok oldu. Edirne'de bulunan III. Ahmed ise, durumu öğrendikten sonra, Kapudân-ı Derya İbrahim Paşa'yı suçlu gördü. Onun ihmâli neticesi bu ve bundan önceki

29 *Râşid Tarihi*, c. IV, s. 377.

30 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1956, c. IV, Ks. 1. s. 124.

31 *Râşid Tarihi*, c. IV, s. 379/80; *Nusret-nâme*, c. II, s. 373.

32 *Nusret-nâme*, c. II, s. 378/79, Raşid Mehmed Efendi, bu tarihi 22 Safer 1130 (25 Ocak 1718) olarak gösterir. *Râşid Tarihi*, c. IV, s. 387.

olayların meydana geldiği kanaatına vardı. Neticede, Aşçı Moralı İbrahim Paşa'yı Kapudân-ı Deryalıktan azl ederek, Trabzon vâililiği ile Azak muhâfızlığına ta'yin etti. III. Ahmed'in bu iş için görevlendirdiği Elmas-Mehmed Paşa'nın mühürdarı İbrahim Ağa, 4 Cemâziye'l-evvel 1130 (5 Nisan 1718) tarihinde İstanbul'a gelerek, İbrahim Paşa'yı Azak tarafına sevk etti³³ ve İbrahim Paşa, Receb 1133 (Mayıs 1721) tarihine kadar bu görevde kaldı. Bilâhire memûriyeti Kandiye muhâfızlığına tahvil olunduğu için Girid'e gönderildi³⁴. Nihayet 1138 (1725-1726) senesi içinde Kandiye'de öldü³⁵. Burada inşâ ettirmiş olduğu mektebi dâiresine defnedildi³⁶. İbrahim Paşa'nın bundan ma'ada, İstanbul'da, Eski Saray (yâni İstanbul Üniversitesi) civarında ve Bayezid'den Süleymaniye'ye giden yol üzerinde, yaptırdığı bir câmi'i ile mektebi, sebili ve hamamı vardır. İzzet Kumbaracılar, bu sebilin mimarının muhtemelen Bekir Ağa olduğunu kaydeder³⁷. Hüseyin Ayvansarayî ise, Câmî-i mezbûrda, sadrîâzam Çorlulu Ali Paşa'nın hediye ettiği gayet kıymetli mushafların mevcûdiyetinden bahseder³⁸.

II. Kapudân-ı Deryâ İbrahim Paşa'ya âit Vakfiyeler :

Moralı Aşçı İbrahim Paşa ilk vakfiyesini 25 Muharrem 1118 (9 Mayıs 1706) senesinde tanzim ettirmiş bulunuyordu³⁹. Kethüdası ol-

33 Raşid Mehmed, *Aynı eser*, c. IV, s. 387/89; Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 378/79.

34 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, *Aynı eser*, c. II, s. 417.

35 Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-vüzerâ*, İst. 1952, s. 44. Mehmed Süreyya Bey, Şaban 1137 (Nisan/Mayıs 1725)'de Kandiya'da öldüğünü yazar. Bak, *Sicill-i Osmanî*, c. I, s. 122. Şemseddin Sâmî Bey ise, 1129 (1717)'de, Canım Hoca Mehmed Paşa'nın yerine Kapudân-ı derya olduğunu ve bir sene memûriyetten sonra, donanma ile Kandiya'ya vardığında orada vefat ettiğini kaydeder. Bak, *Kâmûsü'l-a'lâm*, İstanbul 1306, c. I, s. 558.

36 Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, İstanbul 1281, c. I, s. 175.

37 İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 31.

38 *Hadikatü'l-cevâmi'*, c. I, s. 175.

39 Hacı İbrahim Paşa'nın, gerek 25 Muharrem 1118; gerek gurre-i Muharrem 1120 tarihli iki vakfiyesi aynı cild içindedir ve orijinaldir. Birinci vakfiyeden 27 Mart 1937 tarihinde bir sûret verilmiştir. Her ikisi de 11 Cemâziye'l-âhir 1295 senesinde, Cihat Kalemi'ne kayd olunmuştur. Birinci vakfiye başdan on varak işgal etmektedir. İkinci vakfiye ise, 38 varaktır. Her sahife de 11 satır vardır ve gayet açık, iri bir nesih ile yazılmıştır. Her iki vakfiyenin de, baş kısımları altın tezhib ile süslüdür. Bilumûm sahife kenarları, durak yerleri ve metin içindeki bâzı satırlar altın yıldızdır. Cildi kahverengi meşin, miklâblı ve altın yıldız şemselidir.

duğunu söylediği Çorlulu Ali Paşa'nın sadarete tayininden (19 Muharrem 1118 = 3 Mayıs 1706) bir hafta sonra hazırlanan bahis konusu vakfiyenin şâhidleri kısmında ise; Müderris Mustafa Efendi'nin, Müderris Abdullah Efendi oğlu Ahmed Efendi'nin; Hüseyin oğlu Ali Efendi'nin, Hasan oğlu Yusuf Efendi'nin, İbrahim oğlu Ali Efendi'nin, Oruc oğlu Velî Ağa'nın, Hüseyin oğlu Mustafa Efendi'nin, Hüseyin oğlu Yusuf Çelebi'nin, Ali oğlu İbrahim'in isimlerini görmekteyiz. Ancak bu şahıslar ve ikisi hâriç diğerlerinin meslekleri hakkında herhangi bir bilgi olmadığından, hayatlarını tesbit etmek mümkün olamıyor. İbrahim Paşa, henüz kethüdalığı esnasında, hazırladığı bu vakfiyesiyle, vakıf işlerine bakmaya da, mütevellî olarak Hasan oğlu İbrahim Çelebi'yi memûr etmişti. İbrahim Çelebi, vakıf sâhibi Kethüda İbrahim Ağa'nın : 1 — İstanbul surları kapılarından Kum Kapı civârında, Nişancı-Paşa mahallesinde mevcut, her biri tahtânî ve fevkânî ikişer oda ve birer sofa ve su kuyuları ile avluyu ihtiva eden yirmi bir adet odalarından; 2 — Yine aynı mahâlde bulunan iki oda ve bir kârgir mahzen ile terzi dükkânından; 3 — İstanbul'da, Hoca Paşa civarında, Elvanzâde mahallesinde olan büyük bir evinden; 4 — Yine aynı mahâlde olan ve Gebze'de medfun Mustafa Paşa vakfına senede yedi yüz yirmi akçe mukata'alı katır-hânesinden; 5 — Diğer üç odasından; 6 — Nihayet nakid olarak ayırdığı on bin kuruşdan elde edilen hâsılatı, vakıf şartları gereğince şu işlere harcayacakdı : a— Sultan Ahmed Câmî'i Şerîfinde ders-i âm olan bir hocaya günde 12 akçe. b— Mahmud Paşa Câmî'i Şerîfinde, halka va'z ve nasihat edecek kudrette olan bir şeyhe günde yedi akçe; c— Bu vâizin seccâdesi hizmeti mukabilinde bir kayyuma günde bir akçe; d— Hoca Paşa Câmî'inde ta'lim-i kur'an eden bir şeyhü'l-kurrâya günde on iki akçe vazife verilecekti. Bu hususlar bize gösteriyor ki, İbrahim Paşa, henüz Kethüdalığı sırasında bâzı hayır eserleri vücuda getirmeden, malının gelirinden büyük bir kısmını Sultan Ahmed Câmî'inde, Mahmud Paşa Câmî'i'nde ve Hoca Paşa Câmî'i'nde vazifeli olan kimselere tahsis etmiştir. Ancak bunun dışında, bizzat kendisi bir mektep yaptırmayı dahi düşündüğü için, gelirinin mühim bir kısmını da mektebi ile alâkalı hususlara ayırmıştır. Bahis konusu vakfiyede buna dâir şu kaydı görmekteyiz : «... Ve yine binâsına şurû' murâdım olan mekteb-i şerifde sıbyâna müşfik ve ta'lîme kâdir ve perhizkâr bir kimesne muâllim olup, hizmeti mukâbelesinde yevmî on beş akçeye mutasarrıf ola ve istikamet ile mümtaz bir kimesne dahi halîfe olup, yevmî yedi akçe verile ve hâce-i mekteb olan, mekteb-i mezbûrun bevâbı olup, yevmî iki akçe verile ve mekteb-i mezbûr âb- keşliği yevmî iki akçe vazife ile muâllim olanlara meşrûta ola ve halîfe olan, çârub-keş olup, hiz-

meti edâ ve yevmî iki akçeye mutasarrıf ola ve mekteb-i mezkûrumda taâllüm eden otuz kadar sıbyâna ve muâllim-i evveline ve halifesine yevmî kırk akçe olmak üzere, senede büyük bayramda yüz yirmi kuruşluk birer kapama ve mest ve pabuc ve kavûk ve kuşak her biri için mütevellî yediy-le iştirâ olunup, yedlerine ber-vech-i mu'tad def ü teslim ve hayır duâ ile yâd ettirile ve mekteb-i mezbûrda olan otuz sıbyânın her birine ayda onbeşer akçe verile ve yine büyük bayramda mezbûr hoca ile halifesinin her birine onar kuruş ve îyd-i adhâda beşer kuruş verile ve senede hoca için on kile pirinç ve on beş vakıyye sade yağı ve on çeki odun alına ve halife için dahi kezâlik on kile pirinç ve on beş vakıyye yağ ve on çeki odun verile ve eyyâm-ı şitâda mekteb-i mezkûr için yevmî iki akçe olmak üzere, senede yediyüz yirmi akçelik kömür alına ve mezbele için ayda on beş akçe virile ve mekteb-i mezkûr hasırî için yevmî bir akçe ola ve mütevellî-i vakıf, hizmeti mukâbelesinde yevmî kırk akçeye mutasarrıf ola...»

Bu ifâdeden gâyet açık olarak anlaşılıyor ki, İbrahim Paşa henüz Ali Paşa Kethüdâ'sı iken, kat'î suretde bir mekteb yapıldırması tasarlamış ve ona âit vakıf şartlarını da kendi zamanında hazırlatmıştır. Hatta bu vakfını idâre edecek mütevellîden ma'ada, bu vakfın kâtibliğini ve Câbiliğini yapacak şahıslara dahi günde verilecek para miktarlarını tesbit etmiştir. İbrahim Paşa, bu vakfiyesinde, diğer vakfiyelerde dahi gördüğümüz vechile, malından elde edilecek hâsılatın fazlasına evvelâ kendinin, kendisinden sonra da evlâdlarının ve onların çocuklarının tasarruf edeceğine dâir bir şart koydurmuştu :

«ve ta'yin eylediğim masârif-i mezkûreden fazlasına hayâtımda ben mutasarrıf olup, benden sonra evlâd-ı evlâd-ı evlâdım beynlerinde alessevî-ye taksim edüp mutasarrıf olalar...» diyordu. Ancak âilesi inkıraz bulduğu takdirde köleleri ve kölelerinin çocukları vakfına tasarruf edecek, onlar da olmazsa, yapılan masrafdan geriye kalan para, vakfına zamm edilecekti. Vâkıf'm vakf eylediği 10 bin kuruş nakid para ile de bir mülk alınacaktı. Diğer taraftan Bâbüssaade ağaları bu vakfın nâzırı olarak, her türlü işini teftiş eyleyeceklerdi.

İbrahim Paşa'nın bu vakfiyesi, Çorlulu Ali Paşa'nın sadrıâzamlığı esnasında tanzim ettirmiş olduğu, 25 Muharrem 1118 (9 Mayıs 1706) tarihli birinci vakfiyesiydi. Fakat İbrahim Paşa 12 Ramazan 1118 (18 Aralık 1706) tarihinde, birinci def'a Kapudân-ı Derya olup, bol ganâim ile Akdeniz seferinden döndükten sonra, bu vakfiyesinden ayrı şekilde, Gurre-i

Muharrem 1120 (23 Mart 1708) senesinde yeni bir vakfiye daha düzenlemişdi. İbrahim Paşa'nın bu ikinci vakfiyesinde arzu ettiği bir çok hayır eserlerini inşâ ettirmeye muvaffak olduğunu gördüğümüz gibi, onun, bu eserlerin bakımı ve orada çalışacak vâzifelilerin işlerini yapabilmeleri için de lâzım olacak paranın temini husûsunda, İstanbul içinde, hâricinde bulunan bir çok mallarının gelirini dahi bu vakfına tahsis etmiş bulunduğunu görmekteyiz.

İbrahim Paşa'nın ikinci vakfiyesinde, yaptırmış olduğu eserlerden şu şekilde bahs olunmaktadır :

«... Evvelâ Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Kostantaniyyeti'l - mahmiyye'de Saray-ı atik-i sultânî kurbünde vâki' iki taraftan tarîk-ı âm ve bir taraftan bâzen odalar tarîkı ve bâzen Ekmekci-zâde Ahmed Paşa vakfı odalar ve bir taraftan Kubad Çavuş vakfı odaları ile mahdud arsa-i memlûkeleri üzerine (طلباً لمرضاة من لارب سواه انما يعمر مساجدالله من امن بالله واليوم الآخر) من بحى لله بيتا بحى الله) kavli kerîmi musdâkı üzre ve âsâr-ı nebevîyyeden (بيتا فى الجنة) mantuku üzre müceddeden binâ buyurdıkları refi'ül-bünyan, meni'ül-erkân, ahsen-i esâlib ve eltâf-ı sanâyi'-i muhaassenâtı câmi' üsrüb ile musakkaf câmi'-i şerîf⁴⁰ ve ma'bed-i lâtfî ve câmi'-i şerîf mukâbilinde türbe için ittihaz olunan arsa-i hâliye ve bahçeyi ve sıbyân-ı müslimîne ta'lim-i kur'ân-ı azîm ve tefhîm-i furkân-ı kerîm için kezâlik üsrüb ile musakkaf fevkânî bir mekteb-i şerîf ve muallîm-hâne-i münîfi ve bir sebîl-i râsihü'l-evtâdı ve mekteb-i mezkûr tahtında vâki' âb-dest-hâne-i müessisü'l-erkânı ve yine kezâlik üsrüb ile musakkaf hamam ve bir câmekânı ve bir su kuyusu mahzeni ve dolabı ve hamam odunu vaz'olunacak mevzi'i...»⁴¹.

İbrahim Paşa, bu küllîyesine yâni zikr olunan Mekteb ile Hamam, Sebîl ve Câmi' abdesthânesinde kullanılmak üzere dört masura ve bir çuvalduz, tatlı su dahi getirmişti.

40 Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa, Eski Saray yanında ve Sultan Sarayı yerinde inşâ edilen bu Câmi'in, 1120 (M. 1708) yılı başında tamamlandığını ve ilk cuma namazının gurre-i Muharrem 1120 (23 Mart 1708) tarihinde kılındığını yazmaktadır. Bak, *Nusretnâme* (Parmaksız-oğlu nesri), İstanbul 1966, C. II, s. 243. Ayrıca bak, Râşid Mehmed, *Râşid Tarihi*, İstanbul 1282, C. III, s. 242.

41 Mehmed Süreyya Bey, *Sicill-i Osmaânî*'de, Eski Saray mukâbilinde bir Câmi'i, mektebi, sebîli ve hamamı olduğunu yazdıktan ma'ada, Mora'da ve vâli bulunduğu mahâllerde, Câmi' ve mekteb gibi hayrâtı vardır diyor. Bak, cild I, s. 122.

Bu kayıtlar bize gösteriyor ki, Üçüncü Ahmed devrinin Kapdan Paşalarından olup, bu mevki'i iki det'a işgâl etmiş bulunan İbrahim Paşa, bugün İstanbul Üniversitesi'nin Vezneciler tarafına açılan, kapısı karşısında ve Üniversite Kitaplığı köşesinde bulunan sahada, üzeri kurşun örtülü bir Câmi' ile yine üzeri kurşun kaplı ve fevkânî bir Sıbyan mektebi inşâ ettirmiş, bunların yanına da bir Sebîl ile bir Hamam ve Abdesthâne, Su Kuyusu gibi şeyler yaptırmıştır. Ayrıca bir de türbe yeri bırakmıştır ki, hâlen bu Külliye'nin haziresi hâlinedir ve maalesef gerek Câmi' gerek Mekteb, Kütübhâne'nin müctemilâtı hâline getirildiğinden faal durumda değildir. Sebîl ise bir bakkal dükkânı olarak kiraya verilmiştir. Hâlbuki İbrahim Paşa bu külliyesinin yaşaması için aşağıda birer birer, yer ve isimlerini zikr edeceğimiz emlâkinin gelirini, bahis konusu Vakfiye ile bu vakfına tahsis etmiş bulunuyordu. Bunlar ise sırasıyla şöyledir :

A — İstanbul'da olanlar :

1 — Külliyesi civârında ve her katında bir oda ve bir sofa olmak üzere, dehlizli, avlulu, üç katlı, 13 aded ev.

2 — Yine aynı mahâlde, iki katlı ve iki oda ile bir sofa, dehliz ve matbahı, avlusu bulunan iki ev.

3 — Bunlardan başka, her biri fevkânî ve tahtânî birer oda ile sofa ve dehlizi ihtiva eden bağçeli üç ev.

4 — Bahis konusu Hamam'ın kapısı civarında üç dükkân.

5 — Cerrah-Paşa Câmi'i yakınında, Hacı Ahmed mahallesinde, etrafı taş duvarla çevrili 3750 zirâ'lık meyve bahçesi.

6 — Gedik Paşa yakınında ve Çadırcı Hacı Ahmed mahallesinde, kendine âit 1552 zirâ' ve merhûme Hafsa Hatun vakfına âit, senede yediyüz yirmi akçe mukata'alı 998 zirâ' arsa üzerinde bulunan sandalcı odaları.

7 — Yine bu havâlide, muhtelif cins 16 oda, 5 sofa, 1 kasr, 4 dehliz, 1 mahsen, 3 kiler, 2 anbar, 1 fırın ve 1 hamam ile 3 su kuyusu ve 1 ahırdan müteşekkil bulunan menzil.

8 — Gedik Paşa civarında, Çadırcı Hacı Ahmed Paşa mahallesinde 19 aded sandalcı kârhânesi odaları.

9 — Serv (سرو) mahallesinde, 400 zirâ' arsa üzerine yapılmış iki oda ve bir su kuyusundan mürekkebe menzil.

10 — Küçük Ayasofya Cami'i kurbünde, Hüseyin Ağa mahallesinde,

293 zirâ' arsa üzerine yapılmış, üç kat, altı oda ve bir matbah ile bir terzi dükkânı ve avlu ile su kuyusundan ibaret menzil.

11 — Bahçe-Kapısı civarında ve kal'a duvarı dibinde, senede 150 akçe mukata'alı mirî arsa üzerine, Padişahın müsâdesiyle yapılmış bir kasab ve bir terzi dükkânı ile üzerlerinde bulunan birer oda.

12 — Galata'da, Topkapısı kurbünde, Sultan Bayezid mahâllesinde 150 zira' arsa üzerine yapılmış, üç katlı, beş oda ve iki dehliz ile bir kuyu ve avlusu olan menzil.

13 — Beşiktaş'da, Dârüssaade Ağası mahâllesinde ve Sinan Paşa Muâllimhânesi ile Yağhâne ve Çarşı-Meydanı tarafından çevrili saha dâhilinde, fevkânî yedi oda, tahtânî dört oda ve yedi dükkân ile bunların üzerlerinde bulunan beş oda ve bir kuyudan ma'ada tahtânî diğer dört odayı hâvi büyük bir menzil.

14 — İstanbul'da, Galata a'mâlinden, İstinye nâhiyesine bağlı Boğazkesen Hisarı'nın Mollâ Fenârî mahâllesinde ve Ahmed Çelebi bahçesi ile kal'a arasında, fevkânî iki oda bir dehliz ve altında ahır ile bahçe ve bahçede köşk ile iki kuyusu olan bir menzil.

15 — İstanbul'da, Fener-Kapısı dâhilinde, Tahta-Minâre mahâllesinde, 235 zirâ' arsa üzerine yapılan, üç katlı, dört oda, bir sofa, bir dehliz ve bahçe ile avluyu hâvi menzil.

16 — Balat-Kapısı dâhilinde, Hamamcı Muhiddin mahâllesinde, 95 zirâ' arsa üzerine kurulmuş, yine üç katlı, altı odalı, iki sofa, bir dehliz, bir mahzen ve iki matbah ile üç kuyuyu, ahır ile meyve bahçesini ihtivâ eden menzil.

17 — İstanbul'da, Elvan-zâde mahâllesinde ve Ahmed Paşa Câmi'i yanında, 120 zirâ' arsa üzerine yapılmış, iki oda, bir sofa ve bir kuyulu menzil.

18 — İstanbul'da, Dikili-taş kurbünde, Atık-Ali Paşa mahâllesinde ve Abbas Ağa Vakfiyesinde olan 321 zirâ' arsa üzerine inşâ edilmiş, üç katlı, altı odalı ve bir sofası ile üç dehlizi, bir matbahı, bir mahzeni, bir hamamı, bir kuyusu ve müctemilâtı olan bir menzil.

19 — İstanbul'da, Dülbentci Hüsameddin mahâllesinde, 4 oda, 3 sofa, bir kuyu ve bir bahçeli menzil.

20 — İstanbul'da, Büyük-Langa civarında, Kâtib Kasım mahâllesinde, 136 zirâ' arsa üzerine kurulmuş, üç oda, bir sofa, bir dehliz ile matbahı ihtivâ eden menzil.

21 — İstanbul'da, Süleymaniye mahâllesinde ve Süleyman Sübaşı Vakfı ile Su Kemerî arasında 210 zirâ' arsa üzerine inşâ edilmiş, üç oda, bir sofa, iki dehliz, bir matbah, bir taş mahzen ve bir ahır ile bir kuyudan müteşekkil menzil.

22 — Yine Süleymaniye mahâllesinde, 4000 zirâ' arsa üzerine yapılmış, bir çok odaları ve bir hamamı ihtivâ eden bahçeli menzil.

23 — İstanbul'da, Galata muzâfâtından Kasım Paşa'nın, Tahta Kadı mahâllesinde 751 zirâ' arsa üzerine mebnî, iki katlı ve on iki odalı, sofası, bir ahır ve altı dükkân ile bir kapısı bulunan menzil.

24 — Yine Kasım Paşa'nın Yahya Kethüda mahâllesinde ve 1596 zirâ' arsa üzerinde bulunan iki katlı, 28 odalı ve üç kuyulu menzil.

25 — Yine Kasım Paşa'nın Kadı Mehmed Efendi mahâllesinde olan 1216 zirâ' arsa üzerindeki, on iki oda ile 16 sofadan müteşekkil menzil.

26 — Yine aynı mahâlledede olan ve iki oda ile birer dehlizden müteşekkil altı aded müteehhilin evleri.

27 — İstanbul'da, Kum-Kapı civârında, Muhsine Hâtun mahâllesinde, 135 zira' arsa üzerine yapılmış, üç katlı ve her katda bir oda ile bir sofa, bir matbah ve bir dehliz bulunan menzil.

28 — İstanbul'da Balat cânibindeki Muhiddin mahâllesinde 531 zirâ' arsa üzerine mebnî iki katlı ve üç oda ile bir cihannüma, bir sofa, bir dehliz, bir kiler, iki matbah, bir su kuyusu ve meyve bahçesinden müteşekkil menzil.

29 — İstanbul'da, Kâtib Kasım mahâllesinde, 360 zirâ' arsa üzerinde yapılmış, üç katlı, dört oda ve iki sofa ile üç matbah, bir mahzen, bir kuyu ve avludan mürekkeb menzil.

30 — Yine aynı mahâlledede, 320 zira' arsa üzerine inşâ edilmiş, iki katlı ve iki oda ile sofa, bir kiler, iki matbah, bir dehliz ve bir kuyudan ma'ada, mahzen ve bahçesi olan menzil.

31 — İstanbul'da, Hamamcı Muhiddin mahâllesinde, 560 zira' arsa üzerine yapılan, 5 odalı, iki matbah, iki dehliz ve bir kuyu ile bahçeli diğer bir menzil.

32 — İstanbul'da, Şeyh Ferhad mahâllesinde, 165 zira' arsa üzerinde mebnî, üç katlı, üç oda ile üç matbah, bir sofa, iki dehliz ve bir kuyu ile kârgir mahzenden müteşekkil menzil.

33 — İstanbul'da, Büyük Ayasofya civârında Soğuk-Kuyu medrese-

si yanında, 1315 zira' arsa üzerine yapılmış, 15 oda, üç sofa, üç mahzen, bir kiler, bir ahır, bir saman-hâne ve bir hamamdan mürekkeb menzil.

34 — İstanbul'da, Uzun Çarşı'da, Bezâz-ı cedîd mahallesinde bulunan 446 zir'a arsa üzerine yapılan 7 oda, iki sofa, 4 dehliz, bir kiler, bir matbah, bir hamam, bir ahır, bir mahzen ve bir kuyudan müteşekkil menzil.

B — İstanbul dışında olan emlâki ise, sırasıyla şöyledir :

1 — Sakız adasında ve kal'a varoşunda, sekiz hâlvetli, câmekân ve külhânı bulunan bir hamam ile bir hâli arsa.

2 — Sakız adasında, kal'a varoşunun Aşağı-yalı mevki'inde ve Memi Paşa-zâde Abdurrahman Paşa mülkü yanında, iki tarafı denizle çevrili 1300 zira' arsa üzerinde yapılmış dokuz dükkân ile dört mahzen.

3 — Sakız adasında, kal'a hâricinde ve Çay-ağzı denilen mevki'de, bir tarafı Hasan Paşa bahçesi ve diğer tarafı denizle çevrili sahada, üç katlı, on odası ile bir mahzeni bulunan, aynı zamanda kule diye meşhur kârgir menzil ve bunun hamamı ile meyve bahçesi.

4 — Sakız'da, Mısıri-zâde İbrahim Paşa vakıfları yanında üç adet su dolabı.

5 — Sakız'da, Aşağı-yalı'da, Hızır Baba mevki'inde mevcut değirmen.

6 — Sakız'da, Mühürdar Paşa bahçesi denilmekle meşhur mahâlde, bir büyük ve bir küçük kule ile bir çok oda, matbah, havuz ve kuyuyu ihtivâ eden meyve bahçesi.

7 — Sakız'da, Hari Tomni (حاری طومنی) mahallesinde ve sâhilde 400 zira' hâli arsanın havî olduğu mülk.

8 — Sakız'da, Kal'a içinde, Câmi'-i cedid mahallesinde bulunan bir çok odalarla birlikte bir hamam, bahçe ve kuyu; aynı yerde müceddeden binâ olunan mahkeme arsasıyla, altındaki üç dükkân; ayrıca bir menzil; yine aynı mahâlde mevcut üç mahzen ile diğer bir menzil vesâir bir çok dükkân ve menziller.

9 — Aynı mahâlde, Dergâh-ı âli yeniçeri ağalarının oturmaları için binâ olunan evin arsası.

10 — Aynı mahâlde, Mezamorta-zâde Ali Paşa mülkü yanında, yeniçeri ocağı neferâtma kışlak ve orta sofa yapılan binânın arsası.

11 — İzmir'de, Kasab Hızır mahallesinde ve İsmail Paşa mahzeni

yanında bulunan üç fevkânî oda ile bir matbah, bir köşk ve üç tahtânî oda ve yol tarafında bir kapulu iki kepenk dükkânı havî bir freng-hâne.

12 — İzmir'de, Câmi'-i âtik mahâllesinde, Derviş Mehmed Paşa ve İsmail Paşa emlâki yanında, 400 zira' arsa üzerine yapılmış mülk menzil.

13 — İzmir'de, Kestane-pazarı denilen semtde, iki kasab dükkânı ile daha bâzı dükkânlar.

14 — İstanköy adasında, Kal'a hâricinde, Mısırî-zâde İbrahim Paşa mülkü yanında mevcut, dört fevkânî oda, bir hazîne odası ve dîvân-hâne ile dehliz ve dört tahtânî oda, üç bostan kuyusu, bir havuzlu köşk ile iki adet meyve bahçesini ihtiva eden menzil.

15 — Yine bu mahâlde mevcut sekiz adet mahzen.

16 — Rodos adasında, Kadırğa limanı ile müslüman mezarlığı arasında olan, fevkânî dört oda, bir sofa, bir hamam, bir mahzen, bir matbah, bir kiler, üç dolap kuyusu ve iki kebir havuz ile tahtânî iki oda, üç kenif ve iki parça bağı havî bulunan Mühürdar ve Tatar bahçesi demekle meşhur bahçeler.

17 — Kal'a-i Sultaniye'deki meşhur kal'a içinde mevcûd değirmenler ile bu şehrin kazasından Kalabalı köyü çayırılığında bulunan bir değirmen.

18 — Anadolu Vilâyeti'nin, Eskişehir kazasına tâbi' Has-Öyük karyesinde olup, Kütahya nehri demekle mâruf nehirden ayrılan su ile çalışan, bir çatı altındaki on aded değirmen; bunun yanında bir ahır ve iki oda ile iki anbar ve değirmen ile alâkalı su bendinin tamiri için 1000 akçe.

Bütün bunlar, hayatma dâir topluca bilgi verdiğimiz meşhur kapudân-ı derya Kethüda Hacı İbrahim Paşa'nın serveti ve zenginliği hakkında bir fikir vermektedir. Kendisi iki def'a kapudan paşa olduğu için, emlâki de daha ziyade İstanbul, Çanakkale, İzmir, Sakız, İstanköy ve Rodos gibi sâhil şehirleri ile Akdeniz adaları üzerinde toplanmıştır.

İbrahim Paşa, bu mallarını gurre-i Muharrem 1120 (23 Mart 1708) tarihinde tanzim ettirmiş olduğu ikinci vakfiyesinde «vakf-ı sahîh-i şer'i ve habs-i sarîh-i mer'i ile vakıf ve habs edüb», elde edilen hâsılatı ile de şu işlerin görülmesini istemiştir.

1 — İnşâ ettirdiği Câmi'de, hutbe ve imâmet hizmetlerinde bulunacak bir kimseye günde on beş akçe verilmesi.

2 — Kurân-ı Kerîm'i usûlü ve âdâbı üzere okumasını bilen iki hâfızdan biri, birinci imam ve diğeri ikinci imam olup, mezkûr Câmi'de beş

vakit hazır olan müslümanlara imamlık etmek şartıyla, her birine günde on üçer akçe verilmesi.

3 — Birinci ve ikinci imamların, sabah namazından sonra Yâsin, öğle namazından sonra «Âmene'r-resûl», ikindi namazından sonra «sûre-i neba'» ve akşam namazından sonra «sûre-i mülk» okumalarına karşılık günde beş akçe ödenmesi.

4 — Mezkûr imamların, her gün peygamberin rûhuna yüzer salavât-ı şerîfe hediye etmelerine karşılık kendilerine günde iki akçe verilmesi.

5 — Aynı Câmî'de, Cum'a günleri va'z edecek tefsîr ve hadîs ilminde mâhir bir âlime günde on iki akçe ödenmesi.

6 — Tecvîd ilminde mâhir bir şeyhü'l-kurra'ya günde sekiz akçe verilmesi.

7 — Devr okuyan altı hâfızdan her birine günde üçer akçe verilmesi ve bunlardan ser-mahfil olana, ayrıca günde bir akçe ödenmesi.

8 — Cum'a günleri na'at okuyacak, güzel sesli mûsikîşinas bir kimseye günde dört akçe verilmesi.

9 — Mezkûr Câmî'de, namaz vakitlerini bilen, ezan okuma şartlarını hâiz ve güzel sesli dört müezzinden, baş müezzine günde sekiz akçe, diğerlerinin her birine altışar akçe verilmesi; salâ müezzinlerine, hepsine aynı seviyede, günde birer akçe ödenmesi.

10 — Câmî'in kapı ve temizlik işlerine bakan dört kayyumundan, baş kayyuma günde sekiz akçe, diğerlerine de altışar akçe verilmesi.

11 — Bu dört kayyumun, Câmî'in ve minârenin kandil işlerine bakmalarından dolayı, her birine ayrıca günde ikişer akçe verilmesi.

12 — Câmî'in buhurcusu olan bir kimseye günde iki akçe ödenmesi.

13 — Ayrıca bir kişi minber kayyumu ve bir kişi kürsü kayyumu nasb olunup, her birine günde birer akçe verilmesi.

14 — Baş kayyuma, Câmî'ye vaz'edilen kelâmû'l-allah'ı muhâfazasından dolayı, günde bir akçe zam verilmesi.

15 — Mezkûr Câmî'de, hergün sabah namazlarından sonra «sûre-i en'am» okuyup, padişaha ve sadrıâzama duâ eden altı kişinin her birine günde üçer akçe verilmesi; bunlardan sandıkçı olana günde ayrıca bir akçe verilmesi.

16 — Bu Câmî'de bulunan ve öğle namazlarından sonra birer cüz' okumak sûretiyle her gün otuz cüz' tamamlayarak, peygamber'e, Osmanlı

padişahlarına ve vakıf sâhibi ile cümle ecdâdına duâ eden otuz eczâ-handan her birine, günde ikişer akçe verilmesi.

17 — Ramazan'da, teravih namazlarında, aşır okuyan Kurân-ı Kerim hâfızlarından üç kişiye günde dörder akçe verilmesi.

18 — Yine Ramazan'da, akşam namazlarından sonra «sûre-i mülk» okuyan bir kimseye günde iki akçe verilmesi.

19 — Câmi' meydanı süpürgecisine, günde iki akçe ödenmesi.

20 — Câmi' keniflerinin temizleyicisine günde iki akçe verilmesi.

21 — Câmi' civârındaki sokakların temizleyicisine ve çöpleri toplayana günde birer akçe verilmesi.

22 — Abdesthâne kapıcısına günde bir akçe verilmesi.

23 — Câmi'de ve minârede mevcut kandiller için kâfi derecede zeytin yağı alınması; mihrabın iki yanına iki büyük bal-mumu konulması ve bu iş için senede otuz okka bal mumu alınması.

24 — Câmi'in önünde olan sebilde, yılmadan münâvebe ile çalışan ve her gün birisi sebilde kalarak, mevcut gözleri tatlı su ile doldurup, mürûr ve ubûr eden herkese su veren üç sebilciden birine günde altı, diğer ikisine de günde beşer akçe verilmesi.

25 — Tulumba ile kuyudan su çıkaran, abdesthâne musluklarını, mekteb ve kenifleri su ile dolduran iki kişinin her birine günde üç akçe verilmesi.

26 — Câmi'in, sebîlin ve hamam ile sâir mahâllerin su yollarına bakmak üzere, muayyen bir su-yolcuya günde üç akçe verilmesi.

27 — Her devirde su nâzırı olan şahsa, vakfın su yollarına nezaret etmesi için, günde iki akçe verilmesi.

28 — Sâbık ve lâhik cümle evkâfın her devirde, harc ve sarf işlerine bakan Dârüssaade ağalarına günde on üç akçe ödenmesi.

29 — Günde dört akçe ile mektebin vakfına kâtib olan şahsın, mezkûr Câmi'in vakfına dahi kâtib olub, bu iş için de ayrıca dört akçe verilmesi.

30 — Keza günde dört akçe ile mekteb vakfının câbisi olan şahsa, mezkûr Câmi' vakfının câbisi olarak da, günde dört akçe ödenmesi.

31 — İlk vakfiyede kayıtlı olduğu üzere, Mahmud Paşa Câmi'inde vaâz edecek bir hocanın, her haftanın ikinci günü, mezkûr Câmi'de dahi va'azda bulunduktan sonra, günde yedi akçe alması.

32 — Yine ilk vakfiyede yazılı olduğu vechile, Sultan Ahmed Câmî'inde talebe-i ulûma ders vermek için tâyin edilen bir müderrisin, mezkûr Câmî'de dahi ders verdikten sonra, günde on iki akçe alması.

33 — İlk vakfiyede zikr edildiği şekilde, Hoca-Paşa Câmî'inde, ta'lîm-i kur'an için tâyin olunan bir şeyhü'l-kurra'nın bahis mevzu'u Câmî'de dahi, ta'lîm-i kur'an etmek şartıyla, günde on iki akçeye mutassarrıf olması.

34 — Mektebde meşk hocası olup, her gün yazı ta'liminde bulunan bir kimseye günde beş akçe verilmesi.

35 — Vakfın gelirinden, her sene Mekke'ye gönderilecek yirmi beş altının on ikisinin, makâm-ı aliyye'de ders-i âm olana ve on üç altının da ikişer ikişer, altı adet cüz okuyanlara verilmesi ve bu cüz okuyanlardan sermahfil bulunana bir altın fazla ödenmesi.

36 — Yine her sene Medine'ye 25 altın gönderilmesi ve bunun da Mekke'deki vechile Medîne'de ders-i âm ve cüz-hân olanlar arasında taksimi.

37 — Bahis mevzu'u Câmî'in etrafındaki sokakların kaldırım tâmiri için senede bin akçe harc edilmesi.

38 — Borçlu ve mahbus müslüman fukarasına da senede bin akçe sadaka verilmesi.

39 — Mektebe âid vakfiyede bahis konusu edilen on bin kuruşun nakden, âkâra tebdîl edilerek, gelirinin Câmî' vakfına alınması.

40 — Mektebe âid vakıf geliri, masraflara kâfi gelmediği takdirde, Câmî' evkâfının gelirinden bu masrafların fazlasının ödenmesi.

41 — Bilcümle vakıf gelirinden hâsıl olan para ile muayyen vazife ve masrafların karşılanmasından sonra, fazlasına evvelâ, bizzat İbrahim Paşa'nın mutassarrıf olması ve kendinden sonra da çocuklarının, onlardan sonra torunlarının ve kölelerinin, yâni hayatta kimi kalmış ise, sırasıyla tasarruf etmesi.

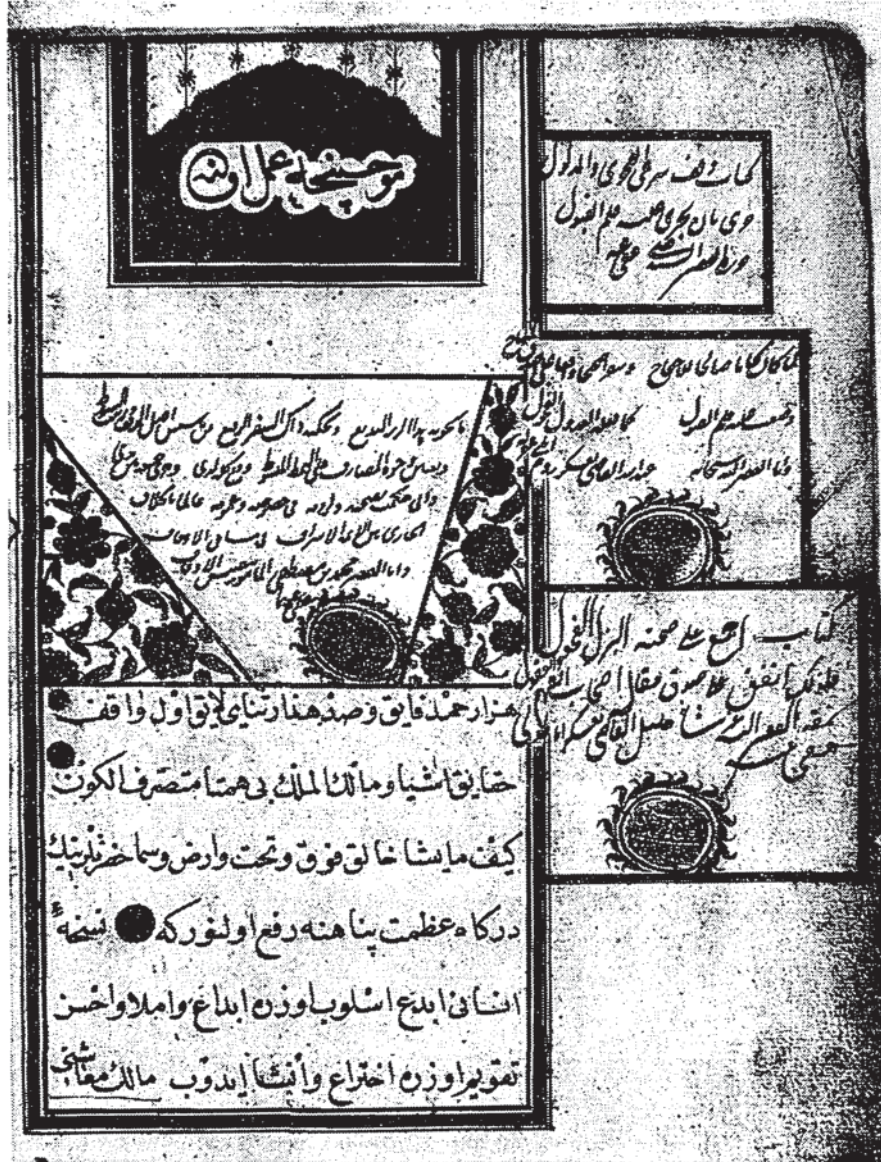
İbrahim Paşa bu saydığımız şartlar dâhilinde, bütün emlâkini vakf edüp, idâresini, mütevellî tâyin ettiği Hacı İbrahim bn Hasan Efendi'ye bırakmıştı. Ancak İbrahim Paşa, hâl-i hayatında, isterse bu vakıf şartlarını değiştirebilecekti.

Diğer taraftan bu devrin ricâlinden, sadâret kethüdası Hacı Abdurrahman Ağa; sâbık defterdarlardan Mehmed Efendi; Tophâne nâzırı Ramazan Efendi-zâde Abdullah Efendi; Sinan Paşa medresesi müderrislerinden Ali

Efendi-zâde Mustafa Efendi; Vâkıfın adamlarından Hasan-zâde müderris Yusuf Efendi; İbrahim Paşa'nın Dîvân kâtiblerinden Süleyman zâde Mustafa Efendi; İbrahim Paşa'nın Hazînedarı Mehmed-zâde Mustafa Ağa; sâbık Anadolu muhâsebecilerinden Naîmâ Mustafa Efendi; ayândan Sultan Bayezid'de sâkin Muslu-zâde Mehmed Bey; Haremeyn müfettişi kâtiblerinden Abdullah Efendi-zâde müderris Ahmed Efendi ve nihayet vakfiyenin kâtibi Hacı İbrahim-zâde Derviş Ali Efendi, bahis konusu vakfiyenin şâhidleri arasında yer almış bulunuyorlardı.

XVIII. yüz yıl başlarında, sosyâl bir müessesenin nasıl kurulduğunu ve nasıl işlediğini, buralarda ne gibi hizmetler olduğunu, görevlilerin ne kadar ve ne şekilde ücret aldıklarını göstermesi bakımından çok dikkate değer gördüğümüz bu vakfiyeyi, böylece muhtevâ bakımından yayınlamakla, Osmanlı sosyâl hayatının, kısmen de olsa, aydınlanmasına hizmet etmiş olduğumuz kanaatindeyiz. Hiç şüphesiz bu, örneği çok olan vakfiyelerden bir tanesidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda buna benzer daha bir çok vakfiyeler mevcuttur ve bunların orjinâlleri, Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde'dir. Ancak, burada bize konu teşkil eden İbrahim Paşa'ya âid vakfiye ise, kanaatimizce resmî bir yerden çıkmış ve özel ellere geçmiş Orjinâl bir vakfiyedir. Bu itibarla, mezkûr vesikanın görülmesi, istifade edilmesi güç bir hâl almıştır. Bu nedenle, yayınlanmasında ayrıca fâide mütalâa ettiğimizi de söylemek isteriz⁴².

⁴² Bu vakfiyeler, makalemizi hazırladıktan sonra, Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırmaları Enstitüsü tarafından satın alındığı için, hâlen bu Enstitü kitablığına mâl olmuştur.

Ibrahim Paşa'ya âit ilk vakfiyenin baş sahifesi

تفهيم و منيا هج معاد في تقليم يلدي ● و صدف مر
 و رود نامعدود و صلوة نامحدود كه ●
 نجات روح پرورنده مشام جان معطر و لمعان
 صفا كسترنده زمين و زمان منور در ● اول
 خواجه نامدار هرد و ستر چشم چراغ جميع انبيا
 و دينا جة خلق و تكوين خاتمه رساله ترتيب
 مرسلين ● شفيع عصابات امت و قبله ارباب
 ممت جيب خدا محمد المصطفى صلى الله تعالى عليه
 و سلم حضرت بلورينك مرقد منور و مشهد معطر
 اولسونكه اصحاب معاصي انام يوم يوم اخذ بالنواصي
 والاقدام انك شفاعته استناد و لطف و كرمته

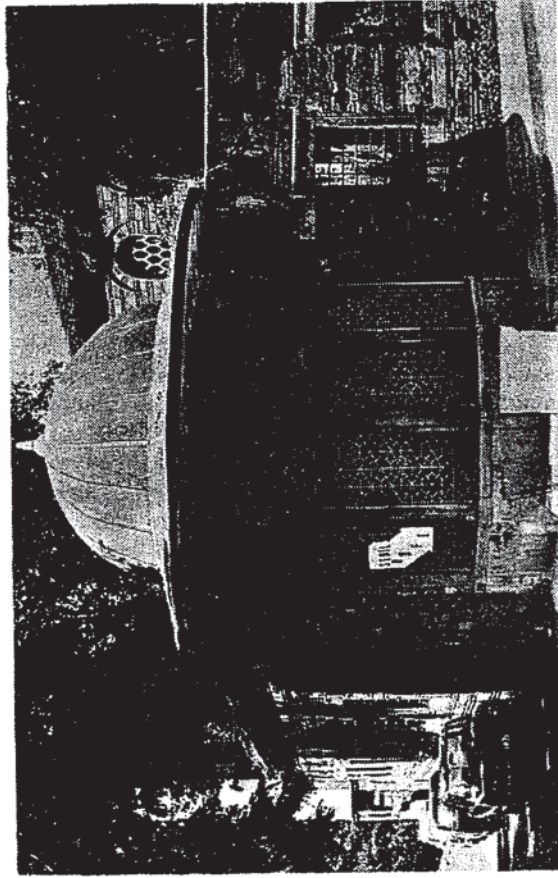
Ibrahim Paşa'ya âit ikinci vakfiyenin baş sehifesi.

إليه • واوله كنه قنير وتبديلي وتحويل تخزبا من ذك متعوض
 اوله • مستحق لعن ونقر من اوله فمن بدله بعد ما سمعنا فانما
 ائمه على الذين يدلون ان الله ^{وهو} يسمع عليهم واجرا الواقف
 على الحيا الجواد الكير • والجره سجانا قلا واخرا و
 ظاهرا وباطنا جرى ذلك وجره في غرة محرم الحرام
 سنة عشرين وماينوالف • من حجة من لها الغوا الشرف
 عليها الصلوة والسلام
 هو ذلك

ذوالقدرا الرفيع	●	عده الأكار	●	خان المقاد والسنة
عند الله ائمة ابي	●	والأعظم	●	مقده ارباب رب العلية
المحرم من صفا ائمة	●	محمد ائمة	●	يلجج عبد الرحمن اغا
ناظر طوبى ائمة	●	دفتري	●	كنهاى حضرت
		سابقا	●	صدر الحيا

Ibrahim Paşa Külliyesi